

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет початкової освіти
Кафедра фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Завідувач кафедри
О. І. Кашар
“ 13 ” серпня 20 24 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**OK 27 Методика навчання природничої, громадянської та історичної
освітніх галузей**
(шифр і назва навчальної дисципліни)

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність 013 Початкова освіта
(шифр і назва спеціальності)

Освітня програма Початкова освіта
(назва освітньої програми)

Робоча програма з навчальної дисципліни «Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Початкова освіта» спеціальності 013 Початкова освіта

Розробники: **Лююк Оксана Вікторівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі;

Грітченко Тетяна Яківна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі

(підпис) Оксана ЛЮЮК
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

(підпис) Тетяна ГРІТЧЕНКО
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

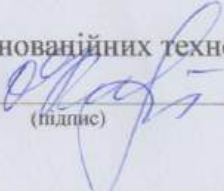
Робочу програму погоджено

Гарант освітньої програми «Початкова освіта»
(назва освітньої програми)
(підпис) Людмила РОЄНКО
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі

Протокол № 1 від «13» серпня 2024 року

Завідувач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі

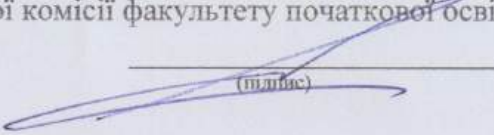

(підпис) Ольга КОМАР
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії факультету початкової освіти

Протокол № 1 від «16» серпня 2024 року

Голова науково-методичної комісії факультету початкової освіти

(підпис) Олена ЯЦУК
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	Обов'язкова	Обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	Українська
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах	5 кредитів/150 год	5 кредитів/150 год
Курс	II, III	II, III
Семестр	4,5	4,5
Кількість змістових модулів:	2 змістових модулів	2 змістових модулів
Обсяг кредитів із розподілом за семестрами	4 семестр – 3 кредити 5 семестр – 2 кредити	4 семестр – 3 кредити 5 семестр – 2 кредити
Обсяг годин, у тому числі:		
Аудиторні:	76	16
Лекційні	18	6
Семінарські / Практичні	58	10
Лабораторні	-	-
Самостійна робота	64	124
Індивідуальні завдання	10	10
Форма семестрового контролю	Екзамен	Екзамен

2. Мета й завдання навчальної дисципліни

Мета: підготовка майбутнього вчителя початкової школи до реалізації завдань природничої, громадянської та історичної освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти.

Завдання:

1. Ознайомити майбутніх учителів початкової школи з теоретико-методологічними та організаційно-методичними засадами курсу «Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей».

2. Ознайомити здобувачів вищої освіти (з метою застосування у майбутній професійній діяльності) з вітчизняними та міжнародними нормативними документами (Державний стандарт початкової освіти (2018 р.), Загальна декларація прав людини (1948 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.), Конвенція ООН про права дитини (1989 р.), Конституція України (1996 р.), Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів (2005 р.), Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000 р.), Концепція екологічної освіти в Україні (2001 р.), Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016 р.), Концепція розвитку громадянської освіти в Україні (2018 р.), Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (2020 р.), Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1-2 кл. (2022 р.), Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 кл. (2022 р.), Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1-2 кл. (2022 р.), Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 класи (2022 р.), Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини (2010 р.)).

3. Вчити свідомо і творчо підходити до визначення освітніх завдань, добору змісту, форм, методів і засобів формування предметних компетентностей молодших школярів, виховання їхніх особистісних та громадянських якостей, патріотичних почуттів.

4. Вчити проєктувати освітній процес у початковій школі, прогнозувати його ефективність, здійснювати контроль і регулювання навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у процесі опанування ними змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей.
5. Вчити узагальнювати, систематизувати, інтегрувати знання різних навчальних дисциплін та використовувати їх у професійній діяльності.
6. Розвивати у здобувачів вищої освіти творчу уяву, критичне та нестандартне мислення, здатність до цілепокладання, прийняття відповідальних рішень, рефлексії.

3. Компетентності та результати навчання за освітньою програмою

Компетентності:

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-4. Здатність працювати в команді.

ЗК-5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми

ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-7. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.

ЗК-9. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

СК-3. Здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.

СК-5. Здатність до проєктування осередків навчання, виховання й розвитку здобувачів початкової освіти.

СК-7. Здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.

СК-9. Здатність до різних видів оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти на засадах компетентнісного підходу.

СК-11. Здатність до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи, до надання їм домедичної допомоги, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства.

СК-15. Здатність до розвитку та виховання учнів початкової школи як суб'єктів освітнього процесу через знання та розуміння фундаментальних основ психологічної та педагогічних наук.

Результати навчання:

РН 1. Організувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади, поважаючи права людини та суспільні цінності; формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти.

РН 6. Інтегрувати та використовувати академічні предметні знання як основу змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти (мовно-літературної,

математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної) та трансформувати їх у різні форми.

РН 7. Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання.

РН 8. Організовувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування.

РН 9. Планувати та організовувати освітній процес у початковій школі, позаурочні й позашкільні заняття та заходи, використовуючи різні організаційні форми навчання та типи занять, із дотриманням принципу науковості та вимог нормативних документів початкової школи.

РН 10. Використовувати в освітній практиці різні прийоми формувального, поточного і підсумкового оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти, прийоми диференційованого оцінювання дітей з особливими освітніми потребами.

РН 12. Застосовувати методи та прийоми навчання, інновації, міжпредметні зв'язки та інтегрувати зміст різних освітніх галузей в стандартних і нестандартних ситуаціях професійної діяльності в початковій школі, оцінювати результативність їх застосування.

РН 13. Організовувати освітній простір з дотриманням принципів універсального дизайну, безпечно проєктувати навчальні осередки у класі спільно з молодшими школярами з урахуванням їхніх вікових особливостей, інтересів і потреб, забезпечувати дотримання вимог безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, створювати психологічно комфортні умови освітнього процесу.

РН 15. Здійснювати профілактичні заходи щодо збереження життя та фізичного й психічного здоров'я здобувачів початкової освіти, надавати їм домедичну допомогу (за потреби), планувати та реалізовувати заходи щодо попередження і протидії булінгу та різних проявів насильства чи будь-якої з форм дискримінації серед учнів початкової школи й інших учасників освітнього процесу.

РН 17. Знати основи запобігання корупції, суспільної та академічної доброчесності на рівні, необхідному для формування нетерпимості до корупції та проявів недоброчесної поведінки серед здобувачів освіти та вміти застосовувати їх в професійній діяльності.

РН 23. Розв'язувати складні стандартні/нестандартні задачі та проблеми у процесі навчальної/професійної діяльності, нести соціальну, етичну відповідальність за її результати.

РН 25. Керуватися у своїй діяльності вітчизняними та міжнародними нормативно-правовими документами з питань охорони навколишнього середовища, функціонування та розвитку громадянського суспільства; вітчизняними нормативно-правовими документами, що регламентують діяльність ЗЗСО / початкової школи.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I. Методологічні засади навчальної дисципліни «Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей»

Тема 1. Теоретико-методологічні основи навчальної дисципліни «Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей»

Предмет, мета і завдання навчальної дисципліни «Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей», її зв'язок з іншими навчальними дисциплінами. Загальна характеристика природничої, громадянської та історичної освітніх галузей та їх місце у Державному стандарті початкової освіти. Методологічні підходи та принципи проєктування змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей.

Тема 2. Загальні психолого-педагогічні основи формування уявлень та наукових понять в учнів початкової школи у процесі опанування змісту природничої, громадянської та

історичної освітніх галузей

Категорії «відчуття», «сприймання», «уявлення» в контексті формування понять.. Загальна характеристика понять. Вікові особливості молодших школярів щодо формування уявлень та наукових понять. Методика формування уявлень та наукових понять в учнів початкової школи у процесі опанування змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей.

Змістовий модуль II. Організаційно-методичні аспекти опанування молодшими школярами змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей

Тема 3. Методи та прийоми навчання щодо опанування учнями початкової школи змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей

Загальне поняття про метод, його структуру. Класифікація методів навчання. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Методи організації і здійснення навчальних дій та операцій. Методи контролю і самоконтролю. Методи згортання інформації. Вибір оптимальних методів і прийомів навчання щодо опанування змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей.

Тема 4. Засоби навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей. Матеріальна база в контексті опанування молодшими школярами змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей

Загально-дидактичні аспекти використання засобів навчання на уроках у початковій школі. Вербальні засоби навчання. Наочні засоби навчання. Технічні засоби навчання. Допоміжні засоби навчання. Добір та комплексне використання засобів навчання щодо опанування змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей. Основні тенденції розвитку засобів навчання. Матеріальна база щодо опанування учнями змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей.

Тема 5. Форми організації навчання та виховної роботи в практиці реалізації цілей та змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей

Організаційні форми навчання змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей. Урок – основна форма організації навчання. Основні типи уроків в контексті опанування змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей. Підготовка вчителя до уроку. Самоаналіз уроку. Позаурочна діяльність. Позакласна робота.

Тема 6. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи у процесі засвоєння змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей

Сутнісні характеристики контролю навчальної діяльності учнів у початковій школі. Формувальне та підсумкове оцінювання навчальних досягнень молодших школярів. Особливості оцінювання та обліку результатів навчання учнів 1-го, 2-го, 3-го та 4-го класів у процесі опанування змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей.

Тема 7. Практичні аспекти реалізації змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей в освітньому процесі початкової школи

Методика організації процесу пізнання молодшими школярами неживої природи. Формування в учнів початкової школи наукових понять про об'єкти та явища живої природи: методичні особливості. Методика реалізації змісту громадянської та історичної освітньої галузі. Інтеграція змісту природничої й громадянської та історичної освітніх галузей.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль I. Методологічні засади навчальної дисципліни «Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей»												
Тема 1. Теоретико-методологічні основи навчальної дисципліни «Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей»	6	2	2	-		2	6	2	2	-		2
Тема 2. Загальні психолого-педагогічні основи формування уявлень та наукових понять в учнів початкової школи у процесі опанування змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей	12	4	4	-		4	8	2	2	-		4
Разом за змістовим модулем 1	18	6	6	-		6	14	4	4	-		6
Змістовий модуль II. Організаційно-методичні аспекти опанування молодшими школярами змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей												
Тема 3. Методи та прийоми навчання щодо опанування учнями початкової школи змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей	28	4	8	-		16	26	2	-	-		24
Тема 4. Засоби навчання природничої,	15	2	4	-		9	17	-	-	-		17

громадянської та історичної освітніх галузей. Матеріальна база в контексті опанування молодшими школярами змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей												
Тема 5. Форми організації навчання та виховної роботи в практиці реалізації цілей та змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей	19	4	6	-		9	23	-	-	-		23
Тема 6. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи у процесі засвоєння змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей	9	2	4	-		3	10	-	2	-		8
Тема 7. Практичні аспекти реалізації змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей в освітньому процесі початкової школи	51	-	30	-		21	50	-	4	-		46
Разом за змістовим модулем 2	122	12	52	-		58	126	2	6	-		118
Усього годин	140	18	58	-		64	140	6	10	-		124
Модуль 2												
ІНДЗ	10	-	-	-	10	-	10	-	-	-	10	-
Усього годин	150	18	58	-	10	64	150	6	10	-	10	124

6. Теми семінарських / практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Теоретико-методологічні основи навчальної дисципліни «Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей»	2	2
2	Формування уявлень та наукових понять в учнів початкової школи у процесі опанування змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей	2	2
3	Структурування наукових понять, означених у змісті природничої, громадянської та історичної освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти	2	-
4	Методи та прийоми навчання щодо опанування учнями початкової школи змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей. Словесні методи навчання	2	-
5	Методи та прийоми навчання щодо опанування учнями початкової школи змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей. Наочні методи навчання	2	-
6	Методи та прийоми навчання щодо опанування учнями початкової школи змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей. Практичні методи навчання	2	-
7	Методи та прийоми навчання щодо опанування учнями початкової школи змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей. Ігрові методи навчання	2	-
8	Засоби навчання в контексті опанування молодшими школярами змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей	2	-
9	Аналіз будови та змісту підручників/зошитів з друкованою основою щодо реалізації змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей	2	-
10	Урок – основна форма організації навчання в практиці реалізації цілей та змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей	2	-
11	Розробка конспекту уроку засвоєння нових знань з громадянської та історичної освітньої галузі	2	-
12	Позаурочна діяльність та позакласна робота в контексті опанування молодшими школярами змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей	2	-
13	Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи у процесі засвоєння змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей	2	2
14	Методи контролю навчальних досягнень молодших школярів у контексті опанування змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей	2	-
15	Методика організації процесу пізнання молодшими школярами неживої природи. Розробка конспекту уроку засвоєння нових знань «Поняття про форму Землі. Глобус – модель Землі. Обертання Землі навколо власної осі та Сонця. Рік. Доба» для 2 класу	2	-
16	Методика організації процесу пізнання молодшими школярами неживої природи. Розробка конспекту комбінованого уроку «Повітря, його властивості, значення та охорона»/ «Вода, її	2	2

	властивості, значення та охорона»/ «Ґрунт, його властивості, значення та охорона» для 2 класу		
17	Методика організації процесу пізнання молодшими школярами неживої природи. Розробка конспекту уроку формування і вдосконалення вмінь і навичок «Сторони горизонту. Способи орієнтування на місцевості» для 4 класу	2	-
18	Методика організації процесу пізнання молодшими школярами неживої природи. Розробка конспекту уроку узагальнення і систематизації знань «Природні зони України» для 4 класу	2	2
19	Методика організації процесу пізнання молодшими школярами неживої природи. Розробка конспекту уроку-проєкту екологічного змісту (клас – за вибором здобувача освіти)	2	-
20	Формування в учнів початкової школи наукових понять про об'єкти та явища живої природи. Розробка конспекту комбінованого уроку «Організм людини» для 3 класу	2	-
21	Формування в учнів початкової школи наукових понять про об'єкти та явища живої природи. Розробка конспекту інтерактивного уроку «Рослини / тварини – живі організми. Різноманітність рослин / тварин. Умови розвитку рослин / тварин» для 3 класу	2	-
22	Формування в учнів початкової школи наукових понять про об'єкти та явища живої природи. Розробка конспекту уроку-екскурсії «Природні угруповання: ліс, лука, річка, море. Різноманітність організмів в угрупованнях, зв'язки між ними і з неживою природою» для 4 класу	2	-
23	Методика реалізації змісту громадянської та історичної освітньої галузі. Розробка конспекту нестандартного уроку «Земля – спільний дім для всіх людей. Різноманітність народів у світі» для 3 класу	2	-
24	Методика реалізації змісту громадянської та історичної освітньої галузі. Розробка конспекту інтерактивного уроку «Моральні якості (доброзичливість, правдомовність, щирість, подільчивість)» для 1 класу	2	-
25	Методика реалізації змісту громадянської та історичної освітньої галузі. Розробка конспекту уроку засвоєння нових знань «Права та обов'язки громадян. Правопорушення як порушення прав інших» для 3 класу	2	-
26	Методика реалізації змісту громадянської та історичної освітньої галузі. Розробка конспекту уроку формування і вдосконалення вмінь і навичок «Тайм-менеджмент у моєму житті» для 3 класу	2	-
27	Методика реалізації змісту громадянської та історичної освітньої галузі. Розробка конспекту комбінованого уроку «Народні символи українців» для 4 класу	2	-
28	Інтеграція змісту природничої й громадянської та історичної освітніх галузей. Розробка конспекту інтегрованого уроку «Навіщо людині серце?» для 3 класу / «Моє зовнішнє та внутрішнє «Я» (фізичні ознаки, почуття, думки). Я – неповторний (а)» для 2 класу	2	-
29	Інтеграція змісту природничої й громадянської та історичної освітніх галузей. Розробка конспекту проєкту «Природа, історія, культура рідного краю» (проєкт у позакласній діяльності)	2	-

7. Самостійна робота

Короткий опис форми самостійної роботи і змісту навчального матеріалу для здобувачів вищої освіти подано у змісті кожного із семінарських, практичних занять, розміщених у інформаційно-освітньому середовищі Moodle.

Для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання передбачено більшу кількість годин на виконання самостійної роботи. Різницю між кількістю годин для здобувачів освіти заочної та денної форм навчання відведено для опрацювання змісту лекцій та / або підготовки відповідей на запитання, запропонованих у змісті семінарських та практичних занять та / або виконання завдань семінарських та практичних занять.

№ з/п	№ теми та СЗ/ПЗ	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин	
			Денна форма	Заочна форма
1	1 (1)	Опрацювати нормативні документи (Державний стандарт початкової освіти (2018 р.) зі змінами 2019 р.; Типову освітню програму, розроблену під керівництвом Савченко О. Я., 1–2 клас (2022 р.), Типову освітню програму, розроблену під керівництвом Савченко О. Я., 3–4 клас (2022 р.), Типову освітню програму, розроблену під керівництвом Шияна Р. Б, 1–2 клас (2022 р.), Типову освітню програму, розроблену під керівництвом Шияна Р. Б, 3–4 клас (2022 р.)) щодо вивчення змісту природничої й громадянської та історичної освітніх галузей.	2	2
2	2 (2)	Розробити та адаптувати або підібрати дидактичні вправи на розвиток кожної розумової операції (порівняння, аналіз, синтез, класифікація, узагальнення тощо) для опанування змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей.	2	2
3	2 (3)	Створити алгоритм дій для засвоєння поняття природничої / громадянської та історичної освітньої галузі (поняття – на вибір здобувача вищої освіти).	2	2
4	3 (4)	Розробити / адаптувати / підготувати: конспекти розповіді, пояснення, інструктажу, бесіди з метою опанування молодшими школярами змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей (клас, тема уроку – за вибором здобувача освіти)	4	6
5	3 (5)	Розробити / адаптувати / підготувати: конспекти 2 спостережень за об'єктами довкілля з метою опанування молодшими школярами змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей (клас, тема уроку – за вибором здобувача освіти)	4	6
6	3 (6)	Розробити / адаптувати / підготувати: конспекти 2 дослідів, 2 практичних робіт з метою опанування молодшими школярами змісту	4	6

		природничої, громадянської та історичної освітніх галузей (клас, тема уроку – за вибором здобувача освіти)		
7	3 (7)	Розробити / адаптувати / підготувати: конспекти 3 дидактичних ігор з метою опанування молодшими школярами змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей (клас, тема уроку – за вибором здобувача освіти)	4	6
8	4 (8)	Опрацювати типовий перелік засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів початкової школи, затверджений наказом МОН від 07.02.2020 р. № 143 (в контексті опанування молодшими школярами змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей)	2	4
9	4 (8)	Опрацювати онлайн-сервіси для створення коміксів (Storyboardthat), анімацій (PowToon), вікторин, дидактичних ігор (LearningApps.org.), тестів (kahoot) тощо. Створити один із означених вище продуктів з метою опанування молодшими школярами змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей (клас, тема уроку – за вибором здобувача освіти)	4	7
10	4 (9)	Підготувати презентацію «Аналіз будови та змісту підручника/зошита з друкованою основою з метою опанування молодшими школярами змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей» (підручник/зошит – за розподілом викладача)	3	8
11	5 (10)	Створити презентацію одного із типів нестандартних уроків (тип уроку – за рекомендацією викладача) (робота в групах)	3	8
12	5 (11)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту уроку засвоєння нових знань: загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри тощо (тема уроку: «Сім'я. Склад сім'ї. Історія роду. Розподіл прав і обов'язків у сім'ї» для 2 класу).	2	5
13	5 (12)	Розробити сценарій позакласного заходу з метою опанування молодшими школярами змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей (вибір теми зі списку запропонованих у змісті практичного заняття)	4	8
14	6 (13)	Розробити критерії оцінювання навчальних досягнень молодших школярів (клас, тема уроку – за вибором здобувача освіти)	1	1
15	6 (13)	Дібрати/розробити методи рефлексії процесу та результатів навчальної діяльності молодшими школярами (в контексті опанування змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей)	1	1
16	6 (14)	Детально розробити / підібрати окремі види інструментів оцінювання навчальних досягнень учнів змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей (клас, тема уроку – за	1	6

		вибором здобувача освіти)		
17	7 (15)	Законспектувати матеріал на тему «Земля – планета Сонячної системи. Обертання Землі навколо власної осі та Сонця»	1	2
18	7 (15)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту уроку засвоєння нових знань: загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри тощо (тема уроку: «Поняття про форму Землі. Глобус – модель Землі. Обертання Землі навколо власної осі та Сонця. Рік. Доба» для 2 класу	1	2
19	7 (16)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту комбінованого уроку: загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри тощо (тема уроку: «Повітря, його властивості, значення та охорона» / «Вода, її властивості, значення та охорона» / «Ґрунт, його властивості, значення та охорона» для 2 класу.	1	2
20	7 (17)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту уроку формування і вдосконалення вмінь і навичок: загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри тощо (тема уроку: «Сторони горизонту. Способи орієнтування на місцевості» для 4 класу).	1	2
21	7 (18)	Законспектувати матеріал на тему «Природні зони України»	1	2
22	7 (18)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту уроку узагальнення і систематизації знань: загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри тощо (тема уроку: «Природні зони України» для 4 класу)	1	2
23	7 (19)	Опрацювати Концепцію розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (2020 р.); Концепцію екологічної освіти в Україні (2001 р.)	1	2
24	7 (19)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту уроку-проєкту екологічного змісту (клас – за вибором здобувача освіти)	1	2
25	7 (20)	Законспектувати матеріал на тему «Організм людини»	1	2
26	7 (20)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту комбінованого уроку: загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри тощо (тема уроку: «Організм людини» для 3 класу).	1	2
27	7 (21)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту інтерактивного уроку: загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри тощо (тема уроку: «Рослини / тварини – живі організми. Різноманітність рослин / тварин. Умови розвитку	1	2

		рослин/тварин. Пристосування рослин / тварин до умов існування» для 3 класу).		
28	7 (22)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту уроку-екскурсії: загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри тощо (тема уроку: «Природні угруповання: ліс, лука, річка, море. Різноманітність організмів в угрупованнях, зв'язки між ними і з неживою природою» для 4 класу).	1	2
29	7 (23)	Опрацювати документи (Загальна декларація прав людини (1948 р.), Конвенція ООН про права дитини (1989 р.), Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини (2010 р.)).	1	4
30	7 (23)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту нестандартного уроку: загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри тощо (тема уроку: «Земля – спільний дім для всіх людей. Різноманітність народів у світі» для 3 класу).	1	2
31	7 (24)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту інтерактивного уроку: загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри тощо (тема уроку: «Моральні якості (доброзичливість, правдомовність, щирість, подільчивість)» для 1 класу).	1	2
32	7 (25)	Опрацювати документи (Конституція України (1996 р.), Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів (2005 р.), Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000 р.), Концепція розвитку громадянської освіти в Україні (2018 р.)	1	4
33	7 (25)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту уроку засвоєння нових знань: загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри тощо (тема уроку: «Права та обов'язки громадян. Правопорушення як порушення прав інших» для 3 класу).	1	2
34	7 (26)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту уроку формування і вдосконалення вмінь і навичок: проблемні життєві ситуації, загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри (тема уроку: «Тайм-менеджмент у моєму житті» для 3 класу).	1	2
35	7 (27)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту комбінованого уроку: загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри тощо (тема уроку: «Народні символи українців» для 4	1	2

		класу).		
36	7 (28)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту інтегрованого уроку: загадки, ребуси, кросворди, твори художньої літератури та мистецтва, відеоролики, дидактичні ігри тощо на тему «Навіщо людині серце?» для 3 класу / «Мое зовнішнє та внутрішнє «Я» (фізичні ознаки, почуття, думки). Я – неповторний (а)» для 2 класу	1	2
37	7 (29)	Підібрати дидактичний матеріал для розробки конспекту індивідуального проєкту «Природа, історія, культура рідного краю» (проєкт у позакласній діяльності)	1	2
Всього			64	124

8. Індивідуальні завдання

Термін виконання	Зміст ІНДЗ	Форма подання результату	Вимоги до виконання та оцінювання
5 семестр	Створення на Google-диску електронного портфоліо зразків конспектів всіх типів уроків, розглянутих в курсі	Електронне портфоліо зразків конспектів всіх типів уроків, розглянутих в курсі, розміщене на Google-диску	Створення портфоліо здійснюється в ході опанування практичними навичками розробки конспекту певного типу уроку. Презентація портфоліо здійснюватиметься на останньому занятті дисципліни. У ході створення портфоліо здобувачам освіти необхідно звернути увагу на: наявність конспектів всіх типів уроків (урок засвоєння нових знань, комбінований урок, урок формування і вдосконалення вмінь і навичок, урок-екскурсія, урок узагальнення і систематизації знань, інтерактивний урок, урок-проєкт, урок з міжпредметними зв'язками, інтегрований урок, 2 види нестандартних уроків), опанованих в курсі; відповідність макроструктури уроку типу уроку; доцільність добору методів та прийомів навчання, форм навчальної взаємодії педагога та учнів, засобів навчання, способів зворотного зв'язку, контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів.

9. Методи навчання

методи стимулювання і мотивації учіння; методи організації і здійснення навчальних дій та операцій; методи згортання інформації.

10. Методи контролю

усний контроль (усне опитування), письмовий контроль, графічний контроль, практична перевірка, тестовий контроль, метод самооцінки.

11. Критерії оцінювання результатів навчання

Загальні критерії оцінювання результатів навчання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Загальні критерії оцінювання результатів навчання
90–100	<p>Здобувач вищої освіти активно працює упродовж усього курсу; міцно засвоїв теоретичний матеріал, передбачений навчальною програмою; вільно самостійно та аргументовано викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, висловлює власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми. Здобувач вищої освіти здатен виокремлювати суттєві ознаки вивченого за допомогою розумових операцій синтезу, аналізу, класифікації, виявляти причиново-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами, приймати рішення. Вільно використовує інформаційні технології для реалізації поставлених перед ним завдань та для поповнення власних знань. Демонструє високий рівень засвоєння практичних умінь та навичок. Може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності. Усвідомлено використовує отримані теоретичні знання та практичні навички у стандартних та нестандартних ситуаціях.</p>
82–89	<p>Здобувач вищої освіти активно працює упродовж усього курсу; достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано та логічно його викладає під час усних виступів та письмових відповідей. Зміст теоретичних питань, в основному, розкриває, але припускається певних неточностей у логіці викладу. Здобувач вищої освіти уміє аналізувати й систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази із самостійною і правильною аргументацією, висловлює власні міркування з приводу тих чи інших проблем, вміє формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями. Вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок. Здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу, вільно застосовує знання в стандартних ситуаціях, має стійкі навички виконання завдань.</p>
75–81	<p>Здобувач вищої освіти, у цілому, володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Відповіді неповні. Здобувач вищої освіти може зіставити, узагальнити, систематизувати інформацію лише під керівництвом викладача. Здобувач вищої освіти здатен адекватно реагувати на відповіді інших, застосовувати вивчений матеріал у стандартних педагогічних ситуаціях. Самостійно опрацьовує навчальний матеріал, виправляє допущені помилки, частково контролює власні навчальні дії, практичні завдання виконує за зразком.</p>
69–74	<p>Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом не в повному обсязі, на рівні запам'ятовування відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків. Орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття,</p>

	<p>додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань.</p> <p>У здобувача вищої освіти виникають труднощі при виявленні суттєвих ознак вивченого, виявленні причиново-наслідкових зв'язків, оцінюванні фактів та явищ, формулюванні висновків.</p> <p>З допомогою викладача здатен відтворювати логіку наукових положень; має фрагментарні навички в роботі з підручником та конспектом, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності. Завдання виконує за зразком.</p> <p>На заняттях здобувач вищої освіти пасивний, відповідає лише за умови безпосереднього звертання до нього викладача.</p>
60–68	<p>Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом поверхово, фрагментарно, відтворює основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування, без достатнього розуміння. Здобувач вищої освіти погано орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, у нього відсутнє наукове мислення. Виявляє здатність елементарно викласти думку, але не завжди контролює свою відповідь. Не вміє здійснювати найпростіші операції аналізу, синтезу, узагальнення.</p> <p>Має елементарні, нестійкі навички виконання практичних завдань. Планування та виконання завдань відбувається за допомогою або під керівництвом викладача.</p>
1–34/ 35–59	<p>Здобувач вищої освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень. Завдання виконує на рівні елементарного відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, фрагментів навчального матеріалу.</p> <p>Здобувач вищої освіти неспроможний висвітлити питання або питання висвітлено неправильно, безсистемно, з грубими помилками, у відповіді відсутні розуміння основної суті питань, висновки, узагальнення.</p> <p>Практичні навички не сформовані, виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача.</p>

Критерії оцінювання семінарських / практичних занять

(максимальна кількість балів – 5)

Критерії оцінювання	Кількість балів	Характеристика прояву
якість та обґрунтованість відповіді; здатність аналізувати,	1	Відповіді здобувача вищої освіти поверхневі, з численними неточностями та відсутністю обґрунтованості, аналізу та висновків. Знання застосовуються зі значними труднощами навіть у стандартних умовах, а творчий підхід повністю відсутній. Результати діяльності оформлено неохайно, з порушенням вимог щодо форми подання. Здобувач вищої освіти пасивний під час обговорень, неохоче висловлює свої думки, які є неструктурованими та неаргументованими. Презентації результатів діяльності недопрацьовані, незрозумілі, а рефлексія або взагалі відсутня, або зводиться до простого опису результату без осмислення.

<p>синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки; навички застосовувати опановані теоретичні знання у стандартних та змінених умовах; творчий підхід до виконання роботи; відповідність форми подання результату висунутим вимогам; комунікативна та мовленнєва культура: активність під час обговорення питань / проблем; охайність / естетика оформлення результатів діяльності; презентація своєї діяльності та її результатів; рефлексія успішності та результативності навчальної діяльності</p>	2	<p>Відповіді здобувача вищої освіти частково обґрунтовані, містять базовий аналіз та порівняння, але висновки залишаються поверхневими. Теоретичні знання застосовуються здебільшого в стандартних умовах, тоді як у змінених ситуаціях здобувач освіти зіштовхується з труднощами. Виконання практичних завдань відповідає основним вимогам, але є недоліки в їх оформленні та деталізації. Здобувач вищої освіти бере участь в обговореннях, проте його висловлювання обмежені та несистематичні. Презентація результатів діяльності зрозуміла, але недостатньо структурована та неохайно оформлена. Власні успіхи оцінює поверхнево, зосереджує увагу лише на успіхах без глибокого аналізу помилок.</p>
	3	<p>Відповіді здобувача вищої освіти є переважно правильними, однак є недоліки в аргументації або недостатньо детально розкрито тему. Теоретичні знання застосовуються здебільшого у стандартних ситуаціях. У змінених умовах потребує додаткової підтримки або допомоги. Форма подання результатів зазвичай відповідає вимогам, хоча можуть бути незначні прогалини у структурі чи оформленні. Охайність і естетичність оформлення загалом дотримуються. Здобувач вищої освіти бере участь у дискусіях, його висловлювання логічні, але іноді потребують додаткової аргументації та чіткості. Презентації результатів діяльності є зрозумілими і структурованими. Рефлексія успішності та результативності навчальної діяльності свідчить про здатність здобувача усвідомлювати свої успіхи та помилки, однак виявляються труднощі з глибоким аналізом та формуванням чітких шляхів для самовдосконалення.</p>
	4	<p>Здобувач вищої освіти дає повні та обґрунтовані відповіді з чіткими прикладами, демонструючи здатність аналізувати, порівнювати та узагальнювати інформацію, хоча іноді бракує глибини. Практичні завдання виконує якісно, теоретичні знання застосовує переважно самостійно, з певними труднощами у змінених умовах. Форма подання результатів відповідає поставленим вимогам, результати діяльності оформлено охайно. Під час обговорень проявляє активність, вміє висловлювати аргументовані думки, але іноді потребує додаткової підтримки. Здобувач вищої освіти чітко презентує свою діяльність, проте іноді бракує виразності або переконливості. Оцінює власні успіхи, аналізує причини виникнення труднощів, проте не визначає невикористані можливості.</p>
	5	<p>Здобувач вищої освіти демонструє повноту, правильність та обґрунтованість відповідей, які базуються на глибокому аналізі, синтезі, порівнянні та узагальненні інформації з чіткими, переконливими висновками. Теоретичні знання застосовуються впевнено та самостійно як у стандартних, так і змінених умовах, вирізняючись творчим підходом та інноваційністю. Форма подання результатів відповідає поставленим вимогам, результати діяльності оформлено охайно та естетично. Здобувач вищої освіти активно бере участь у дискусіях, демонструючи високий рівень</p>

		мовленнєвої культури. Презентації результатів діяльності є чіткими та структурованими, а рефлексія результативності навчання свідчить про вміння усвідомлювати успіхи та враховувати помилки для самовдосконалення.
--	--	---

Критерії оцінювання самостійної роботи

(За Змістовий модуль 1 максимальна кількість балів – 3. Кількість годин, відведених для виконання самостійної роботи за Змістовим модулем 2 у порівнянні з кількістю годин, відведених для виконання самостійної роботи за Змістовим модулем 1, більша у 8,7 разів, то кількість балів відповідно збільшено у 8,7 разів – 26).

Критерії оцінювання	Кількість балів	Характеристика прояву
здатність до виокремлення та розв'язання проблеми; якість та обґрунтованість відповіді; творчий підхід до виконання роботи; самостійність виконання завдання кожним здобувачем освіти; відповідність форми подання результату висунутим	0	Здобувач вищої освіти не може визначити проблему, аналіз проблеми поверхневий або відсутній, спроби знайти рішення не здійснюються. Відповіді мають численні помилки, аргументи відсутні або недоречні. Робота виконана шаблонно, без спроб віднайти оригінальні рішення. Завдання виконується за постійної допомоги. Форма подання результату не відповідає висунутим вимогам. Оформлення результатів діяльності недбале. Презентація діяльності та її результатів нечітка, неструктурована. Відсутній аналіз успішності та результативності навчальної діяльності, здобувач вищої освіти не може усвідомити свої помилки. Мовлення з численними помилками. Здобувач вищої освіти використовує цифрові ресурси та технології, але неефективно.
	1	Проблему визначає нечітко, спроби її розв'язання є, але малоефективні. Відповідь містить окремі правильні елементи, але обґрунтування недостатнє. Творчий підхід до виконання роботи проявляється епізодично, результати шаблонні. Здобувач вищої освіти виконує завдання частково самостійно, але потребує допомоги. Форма подання результату частково відповідає вимогам, є незначні недоліки. Результати діяльності оформлено охайно, але бракує естетичності. Структура презентації діяльності та її результатів нечітка. Здобувач вищої освіти має значні труднощі з публічним виступом та презентацією своїх дій та результатів; частково усвідомлює свої помилки, аналіз успішності та результативності навчальної діяльності поверхневий. Висловлювання з помилками. Здобувач вищої освіти використовує цифрові ресурси та технології, але недостатньо ефективно.

<p>вимогам; охайність та естетика оформлення результатів діяльності; презентація власної діяльності та її результатів; рефлексія успішності та результативності навчальної діяльності; мовленнєва культура; ефективно використання цифрових ресурсів. та технологій</p>	2	<p>Здобувач вищої освіти проблему визначає чітко, хоча способи її розв'язання не завжди оптимальні. Відповіді аргументовані, логічні, однак іноді бракує глибини. Інколи завдання виконує нешаблонно. Працює самостійно, час від часу потребує мінімальної допомоги. Форма подання результатів загалом відповідає вимогам, але є незначні недоліки. Роботу оформлено естетично, без явних недоліків. Здобувач вищої освіти має деякі труднощі з підготовкою та проведенням презентації; здатний оцінити свої досягнення і помилки, але аналіз недостатньо глибокий. Мовлення грамотне, зрозуміле, але іноді бракує виразності. Цифрові ресурси та технології використовуються ефективно, але без повної реалізації потенціалу.</p>
	3	<p>Здобувач вищої освіти ефективно визначає проблеми та розв'язує їх комплексно, з урахуванням альтернатив. Відповіді повні, досконалі, аргументовані. Завдання виконує автономно, використовує нестандартні підходи, виявляє ініціативу. Форма подання результату є прикладом для наслідування. Оформлення результатів діяльності відзначається охайністю. Здобувач вищої освіти здатний підготувати та представити презентації власної діяльності та її результатів академічній спільноті. Здійснює глибокий аналіз успішності та результативності навчальної діяльності, визначає цілі та проектує подальшу діяльність щодо самовдосконалення. Мовлення граматично правильне, виразне, наявний багатий словниковий запас. Цифрові ресурси та технології використовуються з максимальною ефективністю, творчо.</p>

Критерії оцінювання ІНДЗ (електронне портфоліо зразків конспектів всіх типів уроків, розглянутих в курсі, розміщене на Google-диску)
(максимальна кількість балів – 16)

Критерії оцінювання	Кількість балів	Характеристика прояву
Наявність конспектів всіх типів уроків (урок засвоєння нових знань, комбінований урок, урок формування і вдосконалення вмінь і навичок, урок-екскурсія, урок узагальнення і систематизації знань, інтерактивний урок, урок-проект, урок з міжпредметними зв'язками, інтегрований урок, 2 види нестандартних уроків), опанованих в курсі	3	Конспекти всіх типів уроків наявні.
	2	Конспекти більшості типів уроків наявні, однак деякі з них неповні.
	1	Наявні конспекти лише окремих типів уроків.
Відповідність типів уроків їх темам	3	Типи уроків повністю відповідають темам.
	2	Типи уроків в основному відповідають темам.
	1	Типи уроків лише частково відповідають темам.

- С – семінарське заняття
- П – практичне заняття
- Т 1, Т 2 ... Т 8 – теми змістових модулів
- С.р. – самостійна робота
- П. к. – підсумковий контроль

*у зв'язку зі значною кількістю семінарських / практичних занять максимальна кількість балів, отриманих за два семестри вивчення дисципліни, складає 200 балів. Загальний бал за вивчення курсу складає середнє арифметичне, яке визначається: кількість набраних балів : 2 (семестри)

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка в ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
75–81	C		
69–74	D	задовільно	
60–68	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Рекомендована література

Основна

1. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навчально-методичний посібник. Київ : Генеза, 2020. 256 с.
2. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н., Хитра З. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навчально-методичний посібник. Київ : Генеза, 2020. 240 с. URL: <http://surl.li/nejbvm> (дата звернення: 12.06.2024).
3. Державний стандарт початкової освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 року № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 року № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-p#Text> (дата звернення: 12.07.2024).
4. Дячук П. В. Цікаве природознавство у початковій школі. Умань : Візаві, 2019. 282 с.
5. Кукалець М. В. Методика викладання природознавства у початковій школі : навчально-методичний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання студентів спеціальності «Початкова освіта». Львів : Новий світ-2000, 2023. 222 с.
6. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» : навчально-методичний посібник / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад.: Т. Я. Грітченко, О. В. Лоюк. Умань : Візаві, 2021. 583 с.
7. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» : практико-орієнтований модуль / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад.: Т. Я. Грітченко, О. В. Лоюк. Умань : ВПЦ «Візаві», 2023. 201 с.

8. Методика навчання освітньої галузі «Природознавство»: навчально-методичний посібник / автор та укладач Т. Я. Грітченко. Умань : ВПЦ «Візаві», 2015. 291 с.

9. Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство» : навчально-методичний посібник / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. О. В. Лоюк. Умань : Візаві, 2021. 237 с.

10. Тимофєєва І. Б. Методика викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь) : навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр» спеціальності 013 Початкова освіта. Маріуполь : МДУ, 2022. 124 с. URL: <http://surl.li/ezafcb> (дата звернення: 12.06.2024).

11. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я., 1–2 клас : затверджено наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України» від 12.08.2022 року № 743-22). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (дата звернення: 08.08.2024).

12. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я., 3–4 клас : затверджено наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України» від 12.08.2022 року № 743-22). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf> (дата звернення: 08.08.2024).

13. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б., 1–2 клас : затверджено наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України» від 12.08.2022 року № 743-22). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyuan.pdf> (дата звернення: 08.08.2024).

14. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б., 3–4 клас : затверджено наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України» від 12.08.2022 року № 743-22). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyuan.pdf> (дата звернення: 08.08.2024).

Допоміжна

1. Абетка чеснот української дитини. Практико-орієнтований збірник методичних матеріалів / авт.-упор. Л. В. Калуська. Тернопіль : «Мандрівець», 2007. 136 с.

2. Андрєєв Я. Метод проектів на уроках. *Відкритий урок*. 2010. №12. С. 24–25.

3. Андрєєва Н. М., Алімов О. М., Хлобистов Є. В. Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства: теорія, методологія, практика: у 2-х т. Сімферополь : Аріал, 2011. 464 с.

4. Артамонова Г. О., Семикіна О. Д. Права дитини. Розробки уроків варіативного курсу. 4-й кл. Харків : Вид. група «Основа», 2014. 176 с. (Б-ка журн. «Початкове навчання та виховання»; Вип.5 (125)).

5. Байбара Т. М. Компетентнісний підхід в початковій освіті: теоретичні засади. *Початкова школа*. 2010. № 8. С. 7–10.

6. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навчальний посібник. Київ : Веселка, 1998. 334 с.
7. Барабаш О. Становлення компетентнісного підходу у сучасній освіті. *Нова педагогічна думка*. 2012. № 4(72). С. 133–136.
8. Баштанник Д. Ф. Екологічне виховання – основа формування екологічної культури. Київ, 2007. 149 с.
9. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: наук. видання. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
10. Бех І. Д. Психолого-педагогічні умови виховання у молоді громадянськості. *Громадянське виховання молоді в умовах трансформації суспільства*. Черкаси, 1998. С. 3–6.
11. Бех І. Д., Ганнусенко Н. І, Чорна К. І. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів. *Шкільний світ*. 2005. № 45. С. 4–20.
12. Бех. І. Д. Патріотичне і громадянське виховання: пункт зіткнення та лінія розмежування. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : збірник наукових праць. Київ, 2016. Вип. 20. Кн. 1. 360 с.
13. Белкіна О. В. Критичне мислення учнів початкових класів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. № 4. С. 37–43; № 5. С. 37–45.
14. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
15. Біла книга національної освіти України / за ред. В. Г. Кременя; Акад. пед. наук України. Київ, 2009. 185 с.
16. Білик Л. І. Екологічна відповідальність: граючись навчаємось. Черкаси : Вертикаль; Кандич С. Г. 2004. 320 с.
17. Богущ А. М. Духовні цінності в контексті сучасної парадигми виховання. *Виховання і культура*. 2001. № 1. С. 3–8.
18. Бойчук Ю. Д., Солошенко Е. М., Ніколенко Є. Я., Савченко В. М. Основи екології людини : навчальний посібник. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. 546 с.
19. Ващенко Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів. Київ; 1997. 415 с.
20. Виховання громадянина: психолого-педагогічний та народознавчий аспекти : навчально-методичний посібник / авт. та укл. Ігнатенко П. Р., Поплужний В. Л., Косарева І. Н., Крицька Л. В. Київ : ІЗМН, 1997. 252 с.
21. Виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів. Ч. 3 / упорядник О. П. Третяк. Харків : Вид. група «Основа», 2013. 93 с.
22. Виховуємо людину і громадянина: навчально-методичний посібник / упоряд. С. Буров, О. Войтенко, І. Костюк. Київ : Відродження, 2009. 127 с.
23. Внукова О. М. Громадянськість як результат громадянського виховання особистості. *Virtus*. 2015. № 2. С. 117–119.
24. Волкова Н. П. Педагогіка : навчальний посібник. 3-тє вид., стер. Київ : Академвидав, 2009. 616 с.
25. Волощенко О., Козак О., Остапенко Г. Я досліджую світ : підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 1. Київ : Світич, 2018. 128 с.
26. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу» : навчально-методичний посібник. Київ : «Алатон», 2019. 128 с.
27. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ». 1 клас / автори-упорядники Н. Маценко, Н. Свір. Харків : Вид-во «Основа», 2018. 136 с.
28. Гавриш С. Б. Маленькі історії про великі істини. Права та свободи дитини : книга для читання. 3-є вид. Київ : Генеза, 2010. 160 с.

29. Гадецький М. В., Хлебнікова Т. М. Організація навчального процесу в сучасній школі : навчально-методичний посібник для вчителів, керівників вищих навчальних закладів, слухачів ІПО. Харків : Веста, Ранок, 2003. 136 с.
30. Галкович І. В. Розвиток творчого мислення: спеціалізований курс для учнів 1–4 класів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. № 2. С. 43–46.
31. Галузьяк В. М, Сметанський М. І, Шахов В. І. Педагогіка : навчальний посібник. 3-є вид., випр. і доп. Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2006. 400 с.
32. Гільберг Т., Тарнавська С. Формування підприємницької компетентності в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». *Початкова школа*. 2020. № 2. С. 10–15.
33. Гільберг Т., Тарнавська С., Гнатюк Н., Павич О. Я досліджую світ : підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.). Ч. 2. Київ : Вид-во «Генеза», 2018. 117 с. : іл.
34. Гільберг Т., Тарнавська С., Гнатюк Н., Павич О. Я досліджую світ : підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.). Ч. 1. Київ : Вид-во «Генеза», 2018. 116 с.
35. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. вид. 2-ге, доповн. й випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
36. Грітченко Т. Я., Майданик О. В. Формування природничо-наукової картини світу у здобувачів початкової освіти в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Věda a perspektivy*. № 9(28) 2023. С. 130–142.
37. Громадянин. Держава. Громадянське виховання. Антологія / упорядн. М. П. Рагозін, О. В. Сухомлинська. Донецьк : Донбас, 2001. 262 с.
38. Грошовенко О. П. Методика формування у молодших школярів дбайливого ставлення до природи: Методичні рекомендації для студентів спеціальності «Початкове навчання». Вінниця, 2007. 64 с.
39. Грошовенко О. П. Формування у молодших школярів дбайливого ставлення до природи у позаурочній виховній роботі: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2007. 19 с.
40. Грущинська І., Хитра З., Дробязко І. Я досліджую світ : підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.). Ч. 2. Київ : Оріон, 2018. 115 с.
41. Грущинська І., Хитра З., Дробязко І. Я досліджую світ : підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.). Ч. 1. Київ : Оріон, 2018. 116 с.
42. Гуменникова Т. Р. Українські національні традиції як засіб формування першооснов моральної культури. *Початкова школа*. 1996. № 1. С. 38–40.
43. Демидова І., Гусева Н. Розвиток критичного мислення молодших школярів. *Сучасна школа України*. 2012. № 3. С. 31–36.
44. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). *Історія української школи і педагогіки : хрестоматія* / уклад. О. О. Люба; за ред. В. Г. Кременя. Київ : Знання, 2005. С. 600–623.
45. Долгушина Н. Організація дослідницької діяльності молодших школярів. *Початкова школа (Перше вересня)*. 2006. № 10. С. 8.
46. Драйден Г., Вос Дж. Революція в навчанні / пер. з англ. М. Товкало. Львів : Літопис, 2011. 541 с.
47. Дудік Г., Шабликіна В. Формування екологічної свідомості дітей починається з малку. *Початкова школа*. № 6. 2007. С. 19–20.
48. Жаркова І., Мечник Л. Я досліджую світ: підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.). Ч. 1. Тернопіль : Вид-во «Підручники і посібники», 2018. 96 с.
49. Жаркова І., Мечник Л. Я досліджую світ: підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.). Ч. 2. Тернопіль : Вид-во «Підручники і посібники», 2018. 96 с.
50. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (ІІІ) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 12.04.2024).

51. Загальна психологія : підручник / за заг. ред. акад. С. Д. Максименка. 2-ге вид., переробл. і доп. Вінниця : Нова Книга, 2004. 704 с.
52. Зайченко І. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Освіта України, 2009. 620 с.
53. Запоржан З. Е. Екологія в початковій школі. Дидактичний матеріал з методикою його використання. Кам'янець-Подільський : Абетка, 1999. 200 с.
54. Іванчук М. Г. Виховний потенціал рідного краю (виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до природи рідного краю). Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 239 с.
55. Іванчук М. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал. Виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання. Чернівці : Рута, 2004. 360 с.
56. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання. *Початкова школа*. 2006. № 8. С. 8–10.
57. Ігнатівська Р. В. Громадянськість як ціннісна якість особистості. *Збірник наукових праць*. Херсон, 2009. Вип. 54. С. 145–150.
58. Ілляш С. Інтегрований підхід до навчання у початковій школі, його педагогічна цінність. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць мол. вчених Дрогобицького держ. пед. універ. ім. І. Франка*. Дрогобич : Посвіт, 2013. Вип. 6. Ч 2. С. 57–65.
59. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1). URL : <http://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyjpidhody-chastyna-1>. (дата звернення: 11.05.2024).
60. Інтегровані уроки в початковій школі / упорядн. Н. С. Вегера. Тернопіль–Харків : Ранок, 2010. 160 с. (Серія «Відкритий урок»).
61. Історія української культури : у 5-ти т. Т. 5. : Українська культура ХХ – початку ХХІ століть. Кн. 4. : Проблеми функціонування, збереження і розвитку культури в Україні / НАН України; голов. редкол.: Б. Є. Патон (головн. ред.), Г. Д. Вервес, І. Ф. Курас [та ін.]; редкол. тому, кн. 4.: М. Г. Жулинський (головн. ред.), М. П. Бондар, М. М. Сулима [та ін.]. Київ : Наукова думка, 2013. 941 с.
62. Історія української культури: у 5-ти т. Т. 5. : Українська культура ХХ - початку ХХІ століть. Кн. 3. : Культура та розвиток науки і технологій в Україні / НАН України ; голов. редкол.: Б. Є. Патон (головн. ред.), Г. Д. Вервес, І.Ф. Курас [та ін.]; редкол. тому, кн. 3.: М. Г. Жулинський (головн. ред.), М. П. Бондар, М. М. Сулима [та ін.]. Київ : Наукова думка, 2012. 947с.
63. Ковальчук О. В. Психолого-педагогічні особливості розвитку молодшого школяра як об'єкта формування гуманістичних цінностей. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія ІІ «Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління»*. 2014. Вип. 19. С. 97–103.
64. Козій М. К. Громадянськість – проблема актуальна та соціально-цінна : навчально-методичний посібник. Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 276 с.
65. Комар О. Інтерактивні методи як інноваційна діяльність сучасного вчителя початкової школи. *Початкова школа*. 2010. № 7. С. 47–49.
66. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 12.06.2024).
67. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Харків : Одиссей, 2011. 56 с.
68. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. Наук. творч. колектив: О. В. Сухомлинська (наук. кер.) та ін. *Шлях освіти*. 2000. № 3. С. 7–13.
69. Концепція екологічної освіти в Україні. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. 2002. № 7. 18 с.
70. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної

середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/ (дата звернення: 16.03.2024).

71. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-p#Text> (дата звернення: 12.03.2024).

72. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти): схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 960-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-p#Text> (дата звернення: 01.09.2024).

73. Косма Т. В. Мислення учнів молодшого шкільного віку. Київ : Рад. школа, 1968. 206 с.

74. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк ; під ред. Л. М. Проколієнко. Київ : Рад. школа, 1989. 612 с.

75. Крамаренко А. Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей у початковій школі: навчальний посібник. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. 424 с.

76. Крамаренко А. Формування дослідницьких умінь у здобувачів початкової освіти на інтегрованих уроках «Я досліджую світ». *Наукові записки БДПУ. Серія «Педагогічні науки»*. 2022. Вип.1. С.189–195.

77. Крюкова О. В. Формування екологічно доцільної поведінки молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2005. 20 с.

78. Логай В. Л. Формування екологічної компетентності школярів. Харків, 2013. 34 с.

79. Лопатіна О. О, Скребцова М. В. 50 уроків про чесноти для занять з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. Харків : Вид. група «Основа», 2009. 283 с.

80. Люк О. В. Psychological and pedagogical aspects of junior schoolchildren's research activities organization in the educational process. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи* : збірник наукових праць. 2022. Вип. 2(8). 148 с., С. 139–148.

81. Люк О. В. Наступність у формуванні соціально-громадянської компетентності у здобувачів дошкільної та початкової освіти. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2023. Вип. № 14(32). С. 289–306.

82. Лукашевич О. М. Громадянськість як результат громадянського розвитку особистості: психологічний дискурс. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2014. Вип. 24. С. 467–477.

83. Людина і світ : підручник / гол. ред. проф. Л. В. Губерський. Київ : Знання, 2001. 350 с.

84. Мазуркевич І. В. Організація екологічної освіти та виховання в загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <https://www.google.com.ua/search?q> (дата звернення: 12.07.2024).

85. Малафіїк І. В. Дидактика новітньої школи: навчальний посібник для студентів ВНЗ. Київ : Слово, 2015. 630 с.

86. Мартиненко С., Хоружа Л. Методи навчання та їх класифікація. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2006. № 1, січень. С. 3–13.

87. Марченко О. В. Організація науково-дослідницької діяльності учнів у загальноосвітньому навчальному закладі. *Нива знань* : науково-методичний альманах. 2004. № 4. С. 48–52.

88. Маршицька В. В. Сутнісні характеристики екологічної компетентності учнів початкової школи. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наук. праць. Київ, 2005. Кн. 2. Вип. 8. С. 20–24.

89. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь) у початковій школі : навчально-методичний посібник для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП «Початкова освіта». /

Р. Рославець, Д. Пріма, С. Орлова. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2022. 181 с.

90. Методичний посібник з громадянського виховання для 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / за ред. П. В. Вербицької. Львів : ЗУКЦ, 2009. 210 с.

91. Модернізація системи освіти в Україні в умовах сучасних глобалізаційних процесів. *Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія*: монографія / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2013. С. 253–262.

92. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навчальний посібник. 3-е вид., доп. Київ : [б. в.], 2001. 608 с.

93. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку України : монографія. ПРРЕД НАН України, ІГ НАН України, ІППЕ НАН України. Одеса, 2012. 714 с.

94. Національна доктрина розвитку освіти. *Історія української школи і педагогіки*: хрестоматія / уклад. О. О. Люба; за ред. В. Г. Кременя. Київ : Знання, 2005. С. 644–657.

95. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. *Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі*: науково-методичний посібник. Суми : ТОВ Видавництво «Антей», 2006. С. 265–302.

96. Недозірна Г. Розвиток пам'яті та творчого мислення методами ейдетики в початковій школі. *Обдарована дитина*. 2013. № 2. С. 7–11.

97. Нова українська школа : poradnik dla vchitelja / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяда», 2017. 206 с.

98. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів, 2016. 64 с.

99. Падун Н. О. Навчально-дослідна діяльність як засіб формування дослідницьких умінь учнів. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2012. № 1. С. 90–93.

100. Педагогічний експрес : методичні рекомендації з впровадження концепції громадянського виховання в навчально-виховний процес / укл. : Р. П. Вдовиченко, А. І. Деркач, Л. М. Майборода та ін. Миколаїв, 2000. 86 с.

101. Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка. Київ : Педагогічна думка, 2001. 514 с.

102. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : «Видавництво А.С.К.», 2003. 192 с.

103. Пономаренко А. Виховання громадянськості у молодших класах. *Початкова школа*. 2001. № 3. С. 17–20.

104. Пономаренко В., Воронцова Т., Сакович О. Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи «НУШ». Київ : Алатон, 2020. 64 с.

105. «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів початкової школи» : Наказ МОН від 07.02.2020 № 143 URL : <https://surl.li/secjhf> (дата звернення: 18.05.2022).

106. «Про освіту»: Закон України від 05.09.2017 року № 2145-VIII (у редакції наказу від 24.06.2020 року № 725-IX) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 16.08.2024).

107. Пруцакова О. Л. Формування екологічної компетентності школярів у час глобальних викликів. URL: https://lib.iitta.gov.ua/723539/1/Пруцакова%20О.%20Біла%20Церква_removed.pdf. (дата звернення: 12.03.2024).

108. Психологічні закономірності розвитку громадянської спрямованості особистості : монографія / авт. кол.: Боришевський М. Й. та ін. ; за ред. М. Й. Боришевського ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ : Міленіум, 2006. 297 с.

109. Пустовіт Н. А. Критерії і показники екологічної компетентності школярів. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка»*. 2008. № 1. С. 109–113.

110. Рева М. Л. Основи екології та охорона природи: методичні поради до проведення уроків. Київ : ІСДО, 1995. 90 с.

111. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Грамота, 2012. 504 с.

112. Савченко О. Я. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2012. № 1. С. 41–49.
113. Сидоренко Н. О. Заняття із психологічного розвитку для молодших школярів. Київ : Редакції загальнопед. газет, 2013. 128 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).
114. Сімонова Л. П. Екологічна освіта в початковій школі : навчальний посібник. Київ : Генеза, 2000. 160 с.
115. Сова М. Філософсько-культурологічні основи інтеграції знань. *Рідна школа*. 2002. № 5. С. 33–36.
116. Сталлий розвиток регіонів України: звіт Інституту прикладного системного аналізу НАН України і МОН України. Наук. керівник М. Згуровський. Київ : НТТУ «КПІ», 2009. 197 с.
117. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. Київ : Ленвіт, 2006. 232 с.
118. Степаненко В. Громадянське суспільство в Україні: проблеми інституціоналізації. *Соціальні виміри суспільства*. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2004. Вип. 7. С. 320–341.
119. Стратегія сталого розвитку : підручник / за ред. В. М. Боголюбова. Херсон : Олді-плюс, 2012. 446 с.
120. Стребна О. В., Соценко А. О. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи : посібник. Харків : Основа, 2005. 174 с.
121. Сухомлинська О. В. Розвиток особистості і освіта : історичний вимір. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 2. С. 15–25.
122. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Київ : Акта, 2012. 537 с.
123. Тарасенко Г. С. Паросток. Методика гуманістичного виховання молодших школярів засобами природи. 1-4 класи. Посібник для вчителя. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. 144 с.
124. Філософський словник соціальних термінів / за заг. ред. проф. В. П. Андрущенко. Вид. третє, доповнене. Харків : Р.И.Ф., 2005. 672 с.
125. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник. Вид. 2-ге, випр., доп. Київ : Академвидав, 2007. 560 с.
126. Формування екологічної компетентності школярів : науково-методичний посібник / Н. А. Пустовіт, О. Л. Пруцакова, Л. Д. Руденко, О. О. Коленькова. Київ : Педагогічна думка, 2008. 64 с.
127. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16806b93be> (дата звернення: 11.07.2024).
128. Чайка В. М. Основи дидактики : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академвидав, 2011. 238 с.
129. Чекіна О. Ю. Інтегровані уроки у початковій школі. Харків : Вид. група «Основа :Тріада», 2007. 192 с.
130. Чекіна О. Ю. Нестандартні форми проведення уроку. *Початкова освіта*. 2004. № 5(245). С. 2–13.
131. Черненко Г. М. Формування дослідницьких умінь у молодших школярів при вивченні природознавства. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/11946/1/Chernenko.pdf>. (дата звернення: 11.08.2024).
132. Шахрай В. М. Громадянська компетентність особистості як проблема сучасного суспільства. *Політика*. 2009. № 3. С. 123–134.
133. Шевчук К. Д. Методика навчання природничої освітньої галузі. Методичні рекомендації. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2021. 52 с.
134. Шопіна М. О. Розвиток мислення дітей 5–9 років та підлітків. *Практична психологія та соціальна робота*. 2013. № 9. С. 60–72.
135. Юрович В. Нестандартні уроки як засіб підвищення ефективності навчання в курсі «Я у світі». *Початкова школа*. 2014. № 6. С. 22–26.
136. Якименко С. І. Свічадонько : Збірник вправ на народознавчій основі. Миколаїв :

Видавець Г. Гінку, 2004. 124 с.

137.Hritchenko T., Loiuk O. Psychological and pedagogical aspects of the of vocational guidance work organization with primary schoolchildren. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 2022. Вип. 3 (50). Ч. 2. 311 с., С. 170–177.

14. Інформаційні ресурси

1	https://mon.gov.ua	Міністерство освіти і науки України
2	http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi	Сайт Верховної Ради України
3	http://www.nbuv.gov.ua/	Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського (Київ)
4	https://dnpb.gov.ua/ua/	Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського (Київ)
5	https://dntb.gov.ua	Державна науково-технічна бібліотека України (Київ)
6	https://nlu.org.ua	Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (Київ)
7	http://www.4uth.gov.ua/	Державна бібліотека України для юнацтва (Київ)
8	https://library.udpu.edu.ua	Бібліотека Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Умань)
9	https://dspace.udpu.edu.ua/	Електронний інституційний репозитарій Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
10	http://surl.li/dfpxao	Електронний курс навчальної дисципліни «Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей» у інформаційному середовищі Moodle
11	http://LearningApps.org	Онлайн-сервіс для створення інтерактивних вправ
12	https://www.powtoon.com	Онлайн-сервіс для створення інтерактивних анімаційних відео та презентацій
13	https://kahoot.com/academy/study/	Онлайн-сервіс для створення вікторин, дидактичних ігор, тестів